

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

Διαπολιτισμική Παιδαγωγική στο Νηπιαγωγείο

5: Πολιτειακή Αγωγή & Διαπολιτισμική
Εκπαίδευση:
Εθνικισμός

Αρβανίτη Ευγενία

ΤΕΕΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Πατρών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
 - που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
 - που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο
- Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Σημείωμα Αναφοράς

- Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Αρβανίτη Ευγενία 2015. «Πολυπολιτισμικότητα και Σχεδιασμοί Μάθησης». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.upatras.gr/courses/PN1549/>

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σκοπός ενότητας

- Να αναλυθεί η σπουδαιότητα της εκπαίδευσης στην Πολιτειακή Αγωγή των μαθητών.
- Να μελετηθεί το μοντέλο της Εθνικιστικής εκπαίδευσης

Ιδιότητα του πολίτη

- Πολίτης είναι το μέλος μιας πολιτείας, όπου την εξουσία ασκεί η κυβέρνηση του κράτους.
- Η ιδιότητα του πολίτη αναγνωρίζεται σε κάποιον που
 - είτε έχει γεννηθεί εντός της επικράτειας συγκεκριμένου κράτους
 - είτε οι γονείς του είναι πολίτες αυτού του κράτους είτε έχει πολιτογραφηθεί.
- Ο πολίτης συμμορφώνεται με τους νόμους του κράτους και απολαμβάνει τα δικαιώματα που αυτό προσφέρει, το δικαίωμα της ψήφου, της εργασίας και της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες.

Ιδιότητα του πολίτη & εκπαίδευση

- Με την εμφάνιση της μαζικής, θεσμοποιημένης εκπαίδευσης, το κράτος ανέλαβε, για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας, σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση των παιδιών, μέσω της υποχρεωτικής φοίτησης στο σχολείο.
- Η εκπαίδευση
 - είναι στενά συνυφασμένη με την ευρέως γνωστή έννοια της ιδιότητας του πολίτη.
 - παίζει σημαντικό ρόλο στη διάπλαση συγκεκριμένων τύπων πολιτών
- Παρατηρείται ευρύτερη αλλαγή στη σχέση μεταξύ κράτους και κοινωνίας των πολιτών - αλλάζει και η σχέση του κράτους με την εκπαίδευση

Ιδεολογικά πλαίσια εκπαίδευσης του πολίτη/ 1

- Η σύγχρονη, μαζική, θεσμοποιημένη σχολική εκπαίδευση εμφανίστηκε την εποχή κατά την οποία μεσουρανούσε στη δημόσια σφαίρα το κίνημα του «εθνικισμού».
- Μεγάλα και ισχυρά κράτη εδραίωσαν την εξουσία τους επί των πολιτών.
- Το κράτος έκρινε τι είναι καλό και το επέβαλλε στους πολίτες του.
- Τα κράτη αυτά προώθησαν επίσης την ιδέα της ομοιογενούς, με σαφή όρια, κοινότητας.
- Το σχολείο έπαιζε σημαντικό ρόλο, καθώς αναδείχθηκε σε έναν από τους πυλώνες της κοινωνικοποίησης των παιδιών, υιοθετώντας τη μέθοδο της διδακτικής διδασκαλίας και τη φιλοσοφία είτε του αποκλεισμού είτε της αφομοίωσης των διαφορετικών μαθητών.

Ιδεολογικά πλαίσια εκπαίδευσης του πολίτη/ 2

- Το τελευταίο τέταρτο του 20ού αιώνα περάσαμε στην εποχή της κυριαρχίας του «**νεοφιλελευθερισμού**»
- που συνοδεύτηκε από τη συρρίκνωση του κράτους και την αναβίωση των ιδεών του 19ου αιώνα για την ελεύθερη αγορά και την αυτάρκεια του ατόμου.
- Το κράτος εγκατέλειψε για λίγο τη φροντίδα της εκπαίδευσης, η οποία ιδιωτικοποιήθηκε άλλοτε σε μικρότερο και άλλοτε σε μεγαλύτερο βαθμό.
- Ακόμα και στη σφαίρα της δημόσιας εκπαίδευσης, παρατηρήθηκε μια τάση διοικητικής αποκέντρωσης και εκχώρησης στις εκπαιδευτικές μονάδες της εξουσίας για τη διαμόρφωση του προγράμματος σπουδών.
- Η ανάδειξη της προσέγγισης της αυθεντικής εκπαίδευσης συμπίπτει σε γενικές γραμμές με αυτές τις εξελίξεις.

Ιδεολογικά πλαίσια εκπαίδευσης του πολίτη/ 3

- Το εναλλακτικό μοντέλο του **πολιτειακού πλουραλισμού**, βασίζεται στην αισιόδοξη ερμηνεία των σύγχρονων τάσεων.
- Περιγράφει και εισηγείται ένα αποκεντρωμένο σύστημα, που βασίζεται στην υπευθυνότητα του πολίτη σε όλες τις εκφάνσεις του δημόσιου βίου, στους χώρους εργασίας, στις κοινοτικές οργανώσεις, στα σχολεία.
- Σε αυτό το κοινωνικό πλαίσιο, η εκπαίδευση του πολίτη για την ενίσχυση της συμμετοχικής του ικανότητας βασίζεται σε ένα ηθικό πρότυπο που περιλαμβάνει το αυτεξούσιο και τη συμμετοχή, αλλά συχνά και τη διαχείριση διαφορών και την επίλυση προβλημάτων.
- Σε μια τέτοια κοινωνία, το καταλληλότερο εκπαιδευτικό μοντέλο είναι αυτό της μετασχηματιστικής εκπαίδευσης

Διαστάσεις ανάλυσης

- Διάσταση 1: **Κρατική εξουσία**, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο το κράτος ασκεί την εξουσία του.
- Διάσταση 2: **Δημόσιες υπηρεσίες**, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο παρέχονται οι κρατικές υπηρεσίες.
- Διάσταση 3: **Η αίσθηση του ανήκειν** και η ιδιότητα του πολίτη, δηλαδή η ένταξη των ανθρώπων στην πολιτεία και η δυναμική της ιδιότητας του πολίτη.
- Διάσταση 4: **Η πολιτειακή αγωγή του πολίτη**, δηλαδή η διάπλαση του χαρακτήρα των μελλοντικών πολιτών.

Εθνικισμός: Κρατική εξουσία/1

- Από τους τροφосуλλέκτες και τη φεουδαρχία...
- Η μετάβαση στη δημοκρατική εξουσία των πολιτών έχει τις ρίζες της στην αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία, στην αγγλική Magna Carta του 1215, στο Αμερικανικό Σύνταγμα του 1787 και στη Γαλλική Επανάσταση του 1789.
- Σταδιακά εξελίχθηκε η ιδέα του πολίτη, σύμφωνα με την οποία το κράτος δεν ασκεί και δεν πρέπει να ασκεί απόλυτο έλεγχο επί των μελών της κοινωνίας των πολιτών.
- Η διακυβέρνηση των σύγχρονων κοινωνιών βασίζεται στην αρχή ότι το κράτος λειτουργεί προς όφελος των πολιτών και ελέγχεται, τελικά, από αυτούς

Εθνικισμός: Κρατική εξουσία/2

- Όμως, ακόμα και στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, οι πολίτες αισθάνονται συχνά μάλλον ανίσχυροι απέναντι στην κρατική εξουσία.
 - **Ο ιμπεριαλισμός** είναι η τάση των κρατών να κατακτούν άλλα κράτη για να εκμεταλλευτούν τις πλουτοπαραγωγικές πηγές τους.
 - **Ο φασισμός** είναι μια μορφή μονοκομματικής, απολυταρχικής διακυβέρνησης, με κύρια χαρακτηριστικά της το ρατσισμό, τον αποκλεισμό και τον πολεμοχαρή επεκτατισμό .
 - **Ο κομμουνισμός**, στην κλασική σταλινική μορφή κατά τον 20ό αιώνα, είναι μια μονοκομματική δικτατορία, που υποτίθεται ότι υπηρετεί τα συμφέροντα των «αγροτών» και των «χωρικών», με το κράτος να είναι ο ιδιοκτήτης όλων των μέσων παραγωγής και ο μοναδικός εργοδότης.
 - **Το κράτος πρόνοιας** ή κοινωνικό κράτος εκπροσωπεί μια ηπιότερη μορφή ελέγχου.
- Το κράτος αποφασίζει ποιες υπηρεσίες χρειάζονται οι πολίτες και τις παρέχει σε αυτούς, ενίοτε υποχρεωτικά.
- Οι πολίτες δεν ασκούν ιδιαίτερη επιρροή σε θέματα καθημερινής διακυβέρνησης - Η συμμετοχή τους εξαντλείται στις εκλογές.

Εθνικισμός: Δημόσιες Υπηρεσίες/1

- Σύμφωνα με την αφήγηση του εθνικισμού για τη σχέση μεταξύ κράτους και πολίτη, το κράτος αναγνωρίζει **σε όλους τους πολίτες του τα ίδια δικαιώματα.**
- Ακόμα κι όταν αυτό δεν ακούγεται ιδιαίτερα πειστικό (Γιατί ορισμένοι άνθρωποι να είναι πολύ πλούσιοι και άλλοι πάμφτωχοι;), οι πολίτες είναι τουλάχιστον σίγουροι ότι το κράτος τούς παρέχει ίσες «ευκαιρίες» και ισονομία (κάθε πολίτης μπορεί να γίνει πλούσιος, αρκεί να το θέλει και να το προσπαθήσει πολύ).
- Σύμφωνα με την ίδια θεώρηση, εάν το κράτος προσφέρει σε όλους την ίδια εκπαίδευση (το ίδιο πρόγραμμα σπουδών, τις ίδιες εξετάσεις, την ίδια αναλογία μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών στην τάξη), όλοι θα έχουν την ίδια ευκαιρία να επιτύχουν.

Εθνικισμός: Δημόσιες Υπηρεσίες/2

- Αυτή η προσέγγιση είναι μάλλον πολύ απλοϊκή. Όλοι οι πολίτες δεν εκκινούν από την ίδια αφετηρία.
 - Ορισμένοι πλεονεκτούν ή μειονεκτούν επειδή, για παράδειγμα, δεν διαθέτουν υλική και πολιτισμική κληρονομιά ή γεννήθηκαν αυτόχθονες ή έγιναν μετανάστες.
 - Η καθολική παροχή πανομοιότυπων υπηρεσιών δεν επιτυγχάνει ισοδύναμα αποτελέσματα.
- Ενίοτε το κράτος προσπαθεί να αντισταθμίσει αυτό το μειονέκτημα, με την παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών, όπως είναι τα προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας και κοινωνικής ένταξης, για την καταπολέμηση των πιο κραυγαλέων ανισοτήτων.
- Ωστόσο, η ανισότητα μοιάζει να είναι ανίκητη.

Εθνικισμός: η ιδιότητα του ανήκειν/1

- Ο πολιτικός φιλόσοφος Ernest Gellner έχει αποκαλέσει τον πολίτη του σύγχρονου κράτους «σπονδυλωτό άνθρωπο».
- Τα άτομα πρέπει να είναι πανομοιότυπα, για να μπορούν να μετακινούνται και να αντικαθίστανται εύκολα από άλλα.
 - Για παράδειγμα, ο εργαζόμενος ή ο στρατιώτης πρέπει να είναι άμεσα αντικαταστήσιμος από κάποιον άλλο εργαζόμενο ή στρατιώτη.
- Αυτό απαιτεί πολιτισμική ομοιογένεια και καθιέρωση επίσημης εθνικής γλώσσας.
- Ο ρόλος της εκπαίδευσης είναι να διδάσκει την εθνική γλώσσα στους ξενόγλωσσους μαθητές και στους μαθητές που χρησιμοποιούν τη διάλεκτο του τόπου τους.
- Έτσι λειτουργούν οι θεσμοί του εθνικιστικού κράτους και έτσι υποστηρίζει το κράτος την αγορά εργασίας, τροφοδοτώντας τη με εργαζομένους που μιλούν την ίδια γλώσσα

Εθνικισμός: η ιδιότητα του ανήκειν/2

- Το σύγχρονο κράτος ρυθμίζει την αγορά εργασίας και μετριάξει τις στρεβλώσεις της.
 - Για την ακρίβεια, τα ισχυρότερα κράτη της σύγχρονης εποχής –τα φασιστικά, τα κομμουνιστικά και τα κράτη πρόνοιας– **δημιουργήθηκαν ακριβώς ως αντίδοτο στην αποτυχία των αγορών να εξασφαλίσουν τα αναγκαία στους πολίτες.**
- Οι μηχανισμοί εξουσίας και ισχύος των εν λόγων κρατών βασίζονταν στην αρχή της ομοιογενοποίησης: υπηρεσίες όπως η μαζική εκπαίδευση και η κοινωνική πρόνοια παρέχονταν πανομοιότυπα σε όλους τους πολίτες με βάση καθολικές αρχές.
- Ορισμένα από αυτά τα κράτη είχαν διακηρύξει τον αποκλεισμό της διαφοράς, συχνά με άγριο τρόπο, ακόμα και με γενοκτονίες σε βάρος αυτόχθονων πληθυσμών και εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων.

Εθνικισμός: η ιδιότητα του ανήκειν/3

- Ο εθνικισμός διατυπώνει έναν παρηγορητικό λόγο περί ενότητας και εθνικής ταυτότητας:
 - εκατομμύρια άλλοι άνθρωποι **έχουν την ίδια αίσθηση για τον εαυτό τους, επειδή μοιράζονται τα ίδια βιώματα, ζώντας στην ίδια εποχή και στον ίδιο τόπο.**
- Ο λόγος αυτός περιλαμβάνει από τις αφηγήσεις για την ένδοξη ιστορία του έθνους μέχρι τα καθημερινά δελτία ειδήσεων στα μέσα ενημέρωσης.
 - Ο Anderson έχει ονομάσει αυτές τις κοινότητες «φαντασιακές».
- Το σύγχρονο εθνικιστικό κράτος διαθέτει δύο τρόπους αντιμετώπισης της διαφοράς: τον άμεσο αποκλεισμό και την απαίτηση της αφομίωσης όσων θεωρούνται «ξένοι»

Αποκλεισμός

- Ο αποκλεισμός επιτυγχάνεται με
 - τον περιορισμό της εισροής μεταναστών ή της μετακίνησης προσφύγων,
 - με πολιτικές φυλετικών διακρίσεων,
 - με γενοκτονίες και
 - με πολεμικές συρράξεις για τον επαναπροσδιορισμό των συνόρων με βάση εθνοτικά κριτήρια.
- Για να αιτιολογήσουν αυτούς τους αποκλεισμούς, οι εθνικιστές επικαλούνται την ιδεολογία του **ρατσισμού**, η οποία
 - πρεσβεύει την ανωτερότητα του επίσημου, εθνικού «εμείς» και
 - εξηγεί τους λόγους για τους οποίους είναι ανεπιθύμητη η συμβίωση με τον εκάστοτε «άλλο».

Αφομοίωση

- Η αφομοίωση αντιμετωπίζει το πρόβλημα της διαφοράς απαιτώντας από τους ανθρώπους να γίνουν όλοι ίδιοι.
 - Οι πολίτες γίνονται πανομοιότυποι, άρα και αόρατοι, όταν αφομοιώνουν την επίσημη γλώσσα και την εθνική ταυτότητα του κράτους.
- Η αφομοίωση
 - είναι ηπιότερη μορφή ρατσισμού από αυτήν του αποκλεισμού. Θεωρητικά, ο πολιτισμικός και γλωσσικός μετασχηματισμός του ατόμου είναι προς όφελος του ίδιου του νέου πολίτη.
 - μπορεί να δικαιολογηθεί με φαινομενικά πολύ ισχυρά και ηθικά επιχειρήματα: τις εγγενείς αρετές της «δικής μας» ανάπτυξης σε σχέση με αυτές της «δικής σας», το ανώτερο επίπεδο του «δικού μας» πολιτισμού σε σχέση με αυτό του «δικού σας» πολιτισμού.
- **Στόχος του εθνικισμού είναι η δημιουργία ενός ομοιογενούς έθνους. Η κοινή ιστορία και γεωγραφία είναι οι πυλώνες της κρατικής υπόστασης του έθνους.**

Εθνικισμός: πολιτειακή παιδεία

- Τα σύγχρονα έθνη-κράτη ενδιαφέρονται για τη διάπλαση της προσωπικότητας των νέων, οι οποίοι, μελετώντας τις μεγάλες εθνικές αφηγήσεις, εξελίσσονται σε **πιστούς πολίτες**.
 - Οι μαθητές χαιρετούν τη σημαία, τραγουδούν τον εθνικό ύμνο, μελετούν την ιστορία του έθνους και μαθαίνουν να σέβονται και να τιμούν τους εθνικούς ήρωες.
 - Πάνω απ' όλα, μαθαίνουν να υπηρετούν υπάκουα το κράτος.
- Τα σχολεία κλήθηκαν να κοινωνικοποιήσουν όλα τα παιδιά, ώστε να αποκτήσουν ενιαία εθνική «ταυτότητα».
- Η εκπαίδευση έγινε το κλειδί για τη δημιουργία κοινής εθνικής κουλτούρας.
- Το σύνολο του προγράμματος σπουδών διεπόταν από ένα εθνικιστικό πνεύμα:
 - τα παιδιά διδάσκονταν γραφή και ανάγνωση με βάση την επίσημη, «τυποποιημένη» μορφή της γλώσσας,
 - μάθαιναν την επίσημη εθνική ιστορία και
 - διδάσκονταν τη γεωγραφία των συνόρων.

Δραστηριότητα: Βιώνοντας το γνωστό 30'

- **Η ιστορία του δικού σας έθνους.**
 - Ποια ήταν η ιστορία που διδάχτηκες στο σχολείο για το δικό σου έθνος;
 - Πέσ' την μας από μνήμης περιληπτικά.
 - Πώς αντανακλά τις αξίες του εθνικισμού;

Δραστηριότητα: αναλύοντας κριτικά 30'

- Μελέτησε την ανακατανομή του πλούτου στο εσωτερικό μιας χώρας αλλά και μεταξύ διαφορετικών χωρών μετά την επικράτηση του εθνικισμού.
- Πώς κρίνεις τις επιδόσεις του εθνικισμού σε αυτόν τον τομέα;
- (Σε 4άδες)

Συγγράμματα

- Kalantzis, M. & Cope, B. 2013. *Νέα Μάθηση: Βασικές Αρχές για την Επιστήμη της Εκπαίδευσης*. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα. (κεφ. 4) (<http://hippothoe.lis.upatras.gr/cgi-bin-EL/egwcgi/332276/showfull.egw/7+0+1+full>)
- Banks, J. 2002. *Εισαγωγή στην Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα. (<http://hippothoe.lis.upatras.gr/cgi-bin-EL/egwcgi/332276/showfull.egw/8+0+1+full>)

Τέλος Ενότητας